

літичних дискурсах різних країн. Плідним представляється аналіз лінгвокультурологічного потенціалу досліджуваного матеріалу.

Список використаних джерел

1. Аммер А. В. Вербализация фрагмента концептосферы «морально-этические ценности» в афоризмах и пословицах (на материале английского и русского языков) : дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19 / Анна Владимировна Аммер. – Воронеж, 2005. – 186 с.
2. Боров Ю. Б. Эстетика. Теория литературы [Текст] : энциклопедический словарь терминов / Ю. Б. Боров. – М.: Астрель Аст., 2003. – 575 с.
3. Ваганова Е. Ю. Афоризм как тип текста в аспекте интертекстуальности: на материале немецкого языка: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Екатерина Юрьевна Ваганова. – Калининград, 2002. – 261 с.
4. Гаврилова Е. Н. Универсальные высказывания и другие обобщающие суждения / Гаврилова Е. Н. // Филологические науки: науч.-теор. журн. – 1986. – №3. – С. 56.
5. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования. – М.: Наука, 1981. – 139 с.
6. Демьянков В. З. Эффективность аргументации как речевого воздействия // Проблемы эффективности речевой коммуникации. Сб. научно-аналитических обзоров. [Текст] – М.: ИНИОН АН СССР, 1989. – 89 с.
7. Дмитриева О. А. Культурно-языковые характеристики пословиц и афоризмов (на материале французского и русского языков): дис. ... канд. филол. наук: 10.02.20 / Ольга Александровна Дмитриева. – Волгоград, 1997. – 189 с.
8. Литературный энциклопедический словарь / Под общ. ред. В. М. Кожевникова, П. А. Николаева. – М.: Сов. Энциклопедия, 1987. – 750 с.
9. Патрушева Е. В. Лингвокультурологический и функционально-прагматический аспекты афоризмов в политическом дискурсе): дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19 / Екатерина Владимировна Патрушева. – Ставрополь, 2011. – 247 с.
10. Margaret Thatcher Quotes electronic resource] access mode: http://www.brainyquote.com/quotes/authors/m/margaret_thatcher.html, date 09.07.13.

Summary. The article deals with functional and pragmatic aspects of aphorisms in a political discourse. “Aphorism” is investigated as a type of a small-format text and a type of a statement which possesses some semiotic and communicative aspects. The research is based on Margaret Thatcher’s aphorisms.

Keywords: aphorisms, functions, types, informational content, pragmatics, political discourse.

УДК 299.18:003:811.16

О.В. Бабенко

ХРЕЩЕННЯ КИЇВСЬКОЇ РУСИ: ІСТОРИЧНІ, КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ТА ЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ

У статті розглядаються основні періоди хрещення Київської Русі у єдності з виникненням слов'янської писемності на різних історичних етапах, аналізуються лінгвістичні, культурологічні, морально-етичні аспекти створення двох слов'янських абеток (глаголиці й кирилиці), освітлюється значущість кирило-мефодіївських перекладів для розвитку церковнослов'янської мови (основної мови писемності Київської Русі до кінця XVII століття).

Ключові слова: хрещення Київської Русі, глаголиця, кирилиця, кирило-мефодіївські переклади, церковнослов'янська мова, писемність.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У 2013 році виповнюється 1025 років хрещення Київської Русі й 1150 років створення слов'янської абетки. У зв'язку з цим нам здається особливо актуально проаналізувати ці події в єдності і взаємозв'язку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. 863 рік традиційно вважається періодом створення слов'янської азбуки. 988 рік – офіційна дата прийняття християнства на території Київської Русі. Однак, зерно, ґрунт для цієї епохальної події були підготовлені набагато раніше. В історії Київської Русі нараховують до п'яти епохальних періодів хрещення:

- 1) проповідницька місія святого апостола Андрія;

- 2) переклад Святого Письма і богослужбових книг на слов'янську мову рівноапостольними Кирилом й Мефодієм та їхніми учнями;
- 3) хрещення перших князів київських Аскольда і Діра;
- 4) хрещення великої княгині Ольги;
- 5) хрещення великого князя Володимира [4].

Християнізація народів, що населяли неосаяжні простори Київської Русі, була досить довгим процесом, який тривав протягом дев'яти наступних століть.

Проблему витоків прийняття християнства в Київській Русі й формування слов'янської писемності розглядало чимало вчених різних галузей знань: історики, історіографи, богослови, бібліографи, літературознавці, лінгвісти, палеослависти, перекладачі.

У «Повісті минулих літ» можна знайти перше трактування вислову «хрещення Русі». В історії Нового часу розрізняють іншу термінологію. Так, В.Н. Татіщевим вперше ужитий термін «хрещення слов'ян і Русі», а М.М. Карамзіним «хрещення Росії» [7], [2]. Наряду з цими поняттями в літературі також є й інші терміни: «введення християнства», «просвіщення Русі», «друга релігійна реформа Володимира» та інші. Ще й досі ведуться суперечки між дослідниками відносно дати хрещення Київської Русі.

Відносно витоків слов'янських абеток, їхньої структури і значущості ще й досі ведуться гарячі дискусії. В сучасній славистиці прийняті такі точки зору. В першій половині XVII ст. Рафаїл Ленакович в діалозі «De litteris antiquorum Illyriorum», в XVII ст. граф Клемент Грубічіч у своїй книзі «In originem et historiam alphabet Slavonic Glagolitici, vulgo Hieronymiani disquisitio» (Походження й історія Глаголичного Слов'янського алфавіту, дослідження Вульгати Ієроніма), в XIX ст. російський філолог-славист І.І. Срезневський доходять до висновку, що глаголиця є давньою абеткою язичницьких слов'ян і, відповідно, є більш давньою, ніж кирилиця.

Вивченням старослов'янської мови займалися також багато видатних палеославистів минулого: О. Л. Дювернуа, В.О. Погорелов, О.І. Соболевський, С.М. Северянов, М.Н. Сперанський, Є.М. Верещагін, П.О. Лавров, С.М. Кульбакін, В.М. Щепкін, Г.А. Ільїнський, Є.Ф. Карський, М.М. Дурново, В.В. Виноградов, О.О. Шахматов, А.С. Львов і чимало інших вчених. Великий внесок у «відкриття» давньоруської літератури, застосування формального методу до творів давньої й середньовічної літератури зробив М.С. Трубецької [5, 17].

Разом з тим, звернення до витоків власне лінгвістичного, культурного й історичного досвіду є характерною властивістю мовної спільноти, об'єктом уваги носіїв мови, що й зумовило актуальність запропонованої статті.

Мета дослідження — зіставити й проаналізувати основні етапи формування слов'янської писемності в єдності з прийняттям християнства на території Київської Русі.

Виклад основного матеріалу. В ранньохристиянських документах описано, як учні Ісуса Христа розійшлися по всьому світу проповідувати Його вчення, і кожен з них вирушив на певну територію. Андрій відправився в Скіфію (Східну Європу). Перекази про апостола Андрія пізніше попали і в «Повість минулих літ»: «И заоутра вѣставъ рече к сущимъ с нимъ ученикомъ: «Видите горы сия яко на сихъ горахъ вѣсияеть благодать Божия; иматъ и городъ великъ быти, и церкви многы иматъ Богъ въздвигнути». И вѣшедъ на горы сия, и благослови я, и постави крестъ. И помолвися Богу, и слѣзе съ горы сея, идеже послѣ же бысть Киевъ» [1, 6-7].

Найдавніші свідчення про проповідь святого апостола Андрія відносяться до початку третього століття. Преподобний літописець Никифор Каліста (XIV ст.) описує шлях святого благовісника від Херсонеса вверх по Дніпру до Києва, а від Києва далі по Дніпру та інших річках до Новгороду і Варязького моря. Проповідницька місія тривала близько сорока років, і як результат було послаблено ідолопоклонство й вогнепоклонство, знищено жорстокий звичай приносити в жертву богам немовлят і з'їдати трупи мертвих людей. Але до істинної християнізації було ще далеко. Приблизно в той же час починає формуватися слов'янське письмо, яке, згідно з дослідженнями останніх десятиріч, виникло не пізніше середини I тисячоліття н. е. Процес створення слов'янської писемності був тривалий і складний. Давньоболгарський просвітник кінця IX – початку X ст. чорноризець (монах) Храбр в першому нарисі історії слов'янської писемності «Сказаніє о письменах» писав про те, що древні слов'яни мали два види письма – риси і рези, присутні на предметах «черняхівської культури». Основна частина «Сказанія» показувала, що створення слов'янської абетки стало заключним етапом багатовікового процесу створення писемності. Чорноризець Храбр писав, що Костянтин (Кирило) спирався на досвід створення алфавітів світу і почав свою азбуку з тієї ж букви «аз», що й більш ранні єврейський та грецький алфавіти. Відома навіть дуже гарна «Солунська легенда», згідно з якою голуб в дзьобі приніс Костянтину в'язку слов'янських літер; він сховав їх за пазуху, і вони «ввійшли в його тіло». Великий просвітник упорядкував слов'янське письмо і таким чином здійснив науковий подвиг.

Ідея створення особливого письма для слов'ян була одним із проявів широких політичних планів Візантійської держави і Церкви IX ст., направлених на залучення до сфери впливу Візантії нових територій, і тому числі й слов'янських держав.

Відомий факт, коли послы із Великої Моравії прибули в Константинополь до візантійського імператора Михаїла III з проханням послати їм християнського проповідника, який знає слов'янську мову, і вибір припав на Костянтина, грека за походженням (за найбільш поширеною версією), який вільно володів слов'янською мовою як рідною і славився неабиякими богословськими й філологічними знаннями. Першим, ще до від'їзду в Моравію, було перекладено Євангеліє типу короткого апракосу. В «Прогласі», великій віршованій передмові до перекладу Євангелія, Костянтин переконує: «душа безбуквена (тобто людина, не ознайомена з текстом Святого Письма) – мертва есть» і з наснагою закликає слов'ян прийняти слово Божественної Премудрості, викладене зрозумілою для них мовою, записаною спеціально створеними для цього буквами слов'янської абетки [3].

Почату роботу було продовжено у Моравії. В другій половині дев'ятого століття завдяки Костянтину (Кирилу), його старшому брату Мефодію та їхнім учням були перекладені Апостол, Парамейник і Псалтирі, тексти Літургії, Службника, Требника, Часослова, збірка постанов церковних соборів, які визначали норми внутрішнього церковного життя «Номоканон Іоана Схоластика», трактат «Великий апологетик» та інші релігійні тексти. Варто зауважити, що такі рукописи, як «Київські листки, або Київський мисал» (10 в.), Зографське, Маріїнське та Ассеманієве євангелія, «Збірник Клоца», «Синайська псалтир» і «Синайський требник» (11 в.) були найдавнішими пам'ятками глаголичного письма.

Глаголиця – одна з двох слов'янських абеток, яка була винайдена в 863 (або 855) братами ще до від'їзду до Моравії. Дана абетка, яка майже повністю співпадала з кирилицею за алфавітним складом, розміщенням і звуковим значенням літер, різко відрізнялась від нею за формою літер [8, 105]. «Житіє Кирила» так розповідає про створення слов'янської абетки: «З допомогою свого брата, святого Мефодія (Михаїла) і учнів Горазда, Климента, Сави, Наума й Ангеляра він склав слов'янську абетку і переклав на слов'янську мову книги, без яких не могло здійснюватися богослужіння.

Створення кирилиці датують епохою болгарського царя Симеона (893-927). Найбільш ймовірною в наш час вважається точка зору, згідно з якою Кирило й Мефодій створили глаголицю, а кирилицю створив учень Кирила Климент Охридський. Глаголиця вважалась язичницьким письмом, а кирилиця – християнським. В кирилиці всього двадцять чотири літери, подібні грецьким:

а в г д є з н і к л м н о п р с т оу ф х ѡ ѱ ѣ ѡ,

і чотирнадцять – слов'янські:

в ж з л ц ч ш ѣ м ю ѡ [6].

Проаналізуємо літери кирилиці:

Азь – “я”; Буки – літери, письменна; Веди (веде) – “пізнав”, яка утворилась від утворення минулого часу від слова “водити” – знати, ведати, тощо.

Об'єднавши акрофонічні назви всіх літер абетки, можна отримати такий текст: «Азь буки веде. Глаголь добро есте, Живите зело, земля, и, иже како люди, мыслите нашъ онъ покой. Рцы слово твердо – укь фърьтъ херь. Цы, черве, шта ъра юсь яти». Для порівняння співставимо з відомим сучасним перекладом: «Я знаю літери: лист це надбання. Трудіться старанно, земляни, як личить розумним людям – осягати світобудову! Несіть слово переконано: знання – дар Божий! Держайте, вникайте, щоб суцього світло осягнути!»

Отже, в самій слов'янській абетці йде повне послання (Євангеліє), що передбачає наявність бога, його центр буття, сенс людини.

Важливим плодом спільного співробітництва солунських братів і моравської знаті є стародавній пам'ятник слов'янського права – «Закон судний людям».

Після смерті Костянтина-Кирила в 869 р. Мефодій та його учні продовжили переклад основного складу канонічних книг Вітхого і Нового Заповітів, який був завершений на початку 80-х років IX ст.

Таким чином, в той час, коли за проханням київського князя Аскольда, який правив разом з князем Діром, візантійський імператор послав до нього єпископа для хрещення Київської Русі (близько 866 р.), на сусідніх з Руссю слов'янських землях уже існував і успішно використовувався повний корпус богослужбових та віронавчальних текстів слов'янською мовою, а також були підготовлені священнослужителі серед слов'ян [3].

Княгині Ользі судилося стати особистістю в історії, яка відкрила залізні засуви язичництва. У 955 р. в Константинополі (Царгороді) вона прийняла християнську віру і була хрещена. Княгиня Ольга фактично правила Руссю, будучи регентом за сина Олега-язичника, який з дружиною постійно ходив у воєнні походи. Саме вона усвідомила необхідність міжнародних зв'язків, необхідність увійти до ойкумени всіх східноєвропейських держав.

В часи правління Володимира (978-1015) Великому князю Київському імпонувала Візантійська модель державного устрою. Він усвідомлював, що Візантія – це певна модель взаємовідносин між релігією та державою, де держава грає первинну роль. Неперевершена краса візантійського

богослужіння, наявність сильної державної влади були основними факторами, які приваблювали Володимира. Вибір у нього був із п'яти варіантів: іслам; іудаїзм; західне «латинське» християнство; православ'я; язичництво.

Оскільки Володимир мав намір будувати централізовану державу з опорою на церкву, вибір у підсумку припав на православ'я. Згідно з літописом в 987 році Володимир на боярській раді прийняв рішення про хрещення «за законом грецьким». В 988 році він захопив Корсунь (Херсонес в Криму) і зажадав сестру візантійських імператорів Василя II й Костянтина VIII Анну за дружину, погрожуючи війною. Імператори погодились, зажадавши в свою чергу хрещення князя, щоб сестра вийшла за єдиновірця. Отримавши згоду Володимира, візантійці прислали до Корсуня Анну зі священниками. Напередодні князь дуже захворів, осліп, але на вимогу Анни прийняв обряд хрещення разом зі своєю дружиною і прозрів. Після церемонії він повернувся до Києва, де зразу ж звелів знищити язичницькі ідоли. Настав незабутній і єдиний в руській історії світанок Хрещення киян у водах Дніпра. Напередодні святий Володимир оголосив у місті: «Якщо хтось завтра не прийде до ріки — багатий чи бідний, жебрак або раб — буде мені ворогом». Священне бажання святого князя було виконано беззаперечно. Прийняття християнства означало зміну історичного курсу. Це була епохальна подія не лише для Київської Русі, не лише для Європи, але й для всього світу. Разом з ним була прийнята система Євангельських цінностей, яка не існувала в язичницькому суспільстві, яка багато в чому стала визначати і відношення людей не лише в сім'ї, але й в суспільстві. Прийняття християнства сприяло об'єднанню жителів різних земель в культурну й політичну спільність, широкому розповсюдженню в Київській Русі грамотності, освіти, виникненню власної давньоруської літератури, розвитку церковного зодчества й іконопису. При зборах і монастирях виникли перші бібліотеки. Почала розвиватися оригінальна давньоруська література – релігійна й світська (літописи, слова, повчання, житія).

На основі старослов'янської мови кирило-мефодіївських перекладів з потоком часу склалася церковнослов'янська мова, яка була основною мовою писемності на Русі до кінця XVII століття і досі є мовою православного богослужіння у східнослов'янському ареалі.

На основі кириличного алфавіту утворилась болгарська (кінець IX ст.), давньоруська (XI ст.), сербська (XII ст.) з локальним боснійським варіантом, слов'яномовні валаська і молдавська (XIV–XV ст.), румунська (XVI ст., в 1864 перекладена на латинську графіку) та інші писемності.

В 1708-1710 рр. за розпорядженням Петра I. на основі кирилиці був створений громадянський шрифт для використання в діловій писемності й світському друці. Кількісний і якісний склад цього алфавіту визначені реформою 1918 року. Протягом другої половини XVIII – початку XX ст. модернізований руський варіант кирилиці став основою сучасних алфавітів православних слов'янських країн: Сербії, Болгарії, України, Росії, Білорусі й Македонії [2].

Висновки і перспективи подальших розвідок. В результаті багатовікових праць духовенства, вчених-філологів, вчителів, державних діячів утворився єдиний культурний ареал греко-слов'янської писемності, який включає різні національні мови і культурні традиції. Проблеми вивчення історії виникнення держави, старослов'янської мови, давньоруської літератури на етапі розвитку сучасного мовознавства є актуальними з причин екстралінгвістичного характеру, а також педагогічними особливостями вищої та середньої школи, морально-етичною та культурологічною значущістю, що і визначає перспективи подальших опрацювань, де кожне джерело може стати предметом окремого вивчення.

Список використаних джерел

1. Ипатьевская летопись // ПСРЛ. – 1962. – Т. 2. – С. 6-7.
2. Карамзин Н. М. История Государства Российского. Т.1, глава 9. [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.magister.msk.ru/library/history/karamzin/kar01_09.htm
3. Левшун Л. В. Святые равноапостольные Кирилл и Мефодий – создатели славянской письменности. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://izdatsovet.by/1150-let-so-vremeni-sozdaniya-slavyanskoj-azbuki/novoe-nauchnoe-issledovanie-o-vozniknovenii-slavyanskoj-pismennosti-i-kreshhenii-rusi-izdano-v-minske.html#more-3044>
4. м. Макарий История Русской церкви. Том 1. Отдел 2. Глава 1. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.magister.msk.ru/library/history/makary/mak1201.htm#number1>
5. Пронина Е.В. Особенности функционально-семантических классов глагольной лексики старославянского языка: дис. ... кандидата филол. наук: 10.02.01 / Елена Викторовна Пронина. – Орёл. 2002. – 269 с.
6. “Сказание о письменах Черноризца Храбра”. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.websib.ru/~gardarika/bukvi/book.htm>
7. Татищев В. Н. История Российская, глава 3. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.magister.msk.ru/library/history/tatisch/tatis003.htm>

8. Языкознание. Большой энциклопедический словарь / Гл. ред. В.Н. Ярцева. – 2-е изд. – М.: Большая Российская энциклопедия. 1988. – 685 с.

Summary. The article deals with the main periods of the baptism of Kyivan Rus' in unity with the emergence of Slavic Literature in different historical stages, analyzes linguistic, cultural, moral aspects of the formation of two Slavic alphabets, the Glagolitic alphabet and the Cyrillic alphabet, emphasizes the importance of the Saints Cyril and Methodius's translations for the creation of the Old Church Slavonic language (the main language of writing in Russia by the end of the XVII-th century.)

Keywords: Baptism of Kyivan Rus', the Glagolitic alphabet, the Cyrillic alphabet, the Saints Cyril and Methodius's translations, the Old Church Slavonic language, writing.

УДК 811. 133.1:81'35+'342+'373

Н.В. Бабченко

ПРОБЛЕМИ ГРАФІЧНОГО ОФОРМЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ: ПОВІДОМЛЕННЯ-СЛОВО, ПОНЯТТЯ, ОБРАЗ

У статті розглянуто особливості сучасних засобів фіксації інформації на письмі. Аналізуючи філософські підвалини змін у світосприйнятті сучасною людиною її буття, та відповідні зміни у самовираженні, а також спираючись на останні дослідження в галузі орфографії, авторка доходить висновку про появу нового способу графічного представлення інформації – візіографії, що, окрім інформативного, містить суто особистісний, образний компонент.

Ключові слова: графіка, орфографія, ідеографія, графічний знак.

Досліджуючи процеси вдосконалення графічних засобів передачі інформації, ми зустрілися з потребою дослідження лінгвістичних та екстралінгвістичних чинників, що впливають на їх розвиток. Якщо лінгвістичні чинники пов'язані з внутрішніми законами розвитку мови, то до найважливіших екстралінгвістичних чинників слід віднести стрімкий прогрес новітніх інформаційних технологій – розвиток електронних засобів обробки та зберігання інформації, зростання впливу електронних ЗМІ, створення потужних комунікаційних систем типу Інтернет, тощо. Інформаційна інфраструктура спричинила надзвичайне зростання інформаційних потоків, що стали невід'ємною часткою сьогоденного буття. Отже, проблеми фіксації чи кодування і декодування інформації потребують дослідження, зокрема в рамках лінгвістичних наук.

Предметом нашого дослідження є інвентар засобів, що використовуються для фіксації інформації в часі та просторі. Об'єктом дослідження стали критерії добору певного виду засобів фіксації інформації.

Метою нашого дослідження є визначення впливу екстралінгвістичних чинників на процес графічної фіксації інформації та окреслення його можливих наслідків. Актуальність статті зумовлена постійним процесом вдосконалення комунікативних технологій, що, в свою чергу, впливає на графічний інвентар мови, та стабільним науковим інтересом до проблем фіксації мови в просторі й часі. Матеріалом дослідження стали повідомлення французької преси, опубліковані у інтернет-виданнях.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема фіксації інформації на письмі присвячені праці вітчизняних спеціалістів з французької орфографії Г.Г. Крючкова [6], Л.В. Сидельникової [8], Л.Ю. Єрмоленко [4]. Філософське підґрунтя статті складають праці Ж. Ліотара [7], Д. Белла [3], Д. Іванова [5], Ф. Уебстера [9].

Дослідивши ідеї щодо інформаційного суспільства, Д. Іванов виділяє такі найбільш типові, на його думку, уявлення про інформаційне суспільство:

– визначальним фактором суспільного життя стає наукове знання. Воно витісняє працю в її ролі фактора вартості товарів та послуг. Економічні та соціальні функції капіталу переходять до інформації;

– рівень знань, а не власність, стає визначальним фактором соціальної диференціації: привілейований прошарок утворюють інформовані суб'єкти. Відповідно до цього вогнище соціальних конфліктів переміщується з соціальної сфери у сферу культури. Результатом боротьби і розв'язання конфліктів є розвиток нових і занепад старих соціальних інститутів;